

'Coupe syndicale': een syndicale geschiedenis van de Belgische haarkappers

Eind 2008/begin 2009 viert de Algemene Centrale (AC) van het ABVV haar 100e verjaardag, onder meer met de uitgave van een rijk geïllustreerd boek. Concrete aanleiding is de oprichting van de Centrale Vereeniging der Bouwwerkers van België, een eeuw geleden. Toch kozen wij niet voor de bouwvakkers om het honderdjarig bestaan van de Centrale in de verf te zetten. De naam Algemene Centrale laat (terecht) vermoeden dat zij sinds 1908–09 veel meer arbeiders (en bijgevolg ook vakbonden) groepeert dan alleen maar bouwvakkers. Rond hun Centrale Vereeniging schaarden zich vanaf 1909 effectief een schier onuitputtelijk aantal beroepen en vakbonden waaronder deze van de klompenmakers, de houtbewerkers, de arbeiders uit de papierbewerking, de schoenmakers, de handschoenmakers, de steenkappers en -bakkers, de sloopstimmerlieden, de mandenmakers, de marmerbewerkers, de glasblazers, de arbeiders uit de lucifernijverheid, de tabaksbewerkers, de kasseiers, de schilders, de arbeiders uit de petrochemie enz. én in een recente periode evengoed de arbeiders uit de beschutte werkplaatsen, de schoonmaaksters, de arbeiders uit de sector van de dienstencheques enz. Nog een groep arbeiders die in de voorbije 100 jaar bij de AC aansloot, was deze van de haarkappers. Wij kozen voor deze bijdrage dit beroep om de eeuwgeschiedenis van de Centrale extra in de verf te zetten.

De keuze voor de haarkappers lijkt misschien verrassend. Zeker de wat oudere mannelijke lezer denkt bij het beroep van haarkapper al snel aan de kleine zelfstandige die veelal maandelijks de schaar zet in de almaar uitdunnende haardos of met het scheermes de haargroei op bovenlip en kin binnen de perken houdt. Deze beelden brengen ons eigenlijk terug naar het einde van de 19e eeuw toen het in toom of in model houden van de haargroei vooral een zaak was van en voor mannen. En jawel, de gemiddelde haarkapper was ook toen veelal een kleine zelf-

Coiffeur Schauvlieghe in de Veldstraat te Gent, rond 1920. Foto Cyrille De Kelder
(Huis van Alijn, Gent)

standige die gewoonlijk alleen en in het beste geval met enkele kappersgasten werkte. Wat België betreft zijn daar moeilijk cijfers op te plakken. In de periode waarover wij het hebben (1880–1930) komt het beroep van haarkapper niet duidelijk uit de nijverheids- en volkstellingen naar voor. Enkel de volkstelling van 1920 voorzag een categorie ‘Coiffeurs, barbiers, fabricants de postiches’. Deze werd ondergebracht bij de vrije beroepen, zonder onderscheid tussen werkgevers en -nemers, bedienden en/of hulpkrachten. Concreet ging het toen voor heel België over 6810 mannen en 1014 vrouwen die in de sector actief waren als werkgever of arbeider.¹ Dit cijfer laat al een groot contingent vrouwen in het beroep zien, maar dat was eigen aan de evolutie van het beroep in het interbellum. Daarop komen we later terug. Nu willen we eerst een beeld schetsen van het beroep van haarkapper en van zijn sociaaleconomische positie op het einde van de 19e eeuw, met andere woorden van zijn positie op de werkloer, zijn arbeidsomstandigheden, zijn loon enz.

Geen haarfijne analyse

Wie was de Belgische haarkapper eind vorige eeuw? Een antwoord geven op die vraag is zo goed als ondoenbaar. Zoals gezegd kwam de kapper of de barbier niet tot zijn recht in de tellingen uit deze periode. Om meer te weten te komen over het beroep, moeten we dan ook te rade gaan bij buitenlandse onderzoeken. Die bevestigen het beeld van een sector met veel kleine handelszaken waar de eigenaar doorgaans alleen, en in het beste geval met enkele gasten, werkte. In 1896 werkte in Frankrijk een meerderheid van zo'n 17.000 haarkappers op een totaal van ruim 30.000 alleen.² Het beroep was ook een stedelijk fenomeen. Parijs was in de tellingen bijvoorbeeld steevast goed voor de meeste haarkappers alsook voor de grootse kapperszaken (*salons de coiffure*). Dat had allicht alles te maken met de bevolkingsdichtheid en de hoofdstedelijke functie van de stad. De (Franse) nijverheidstelling van 1896 wees verder ook uit dat maar 8,6% van de haarkappers die in Parijs actief waren, vrouwen waren. Als het om eigenaars ging, steeg dit aantal tot 15%.³ Eigenaar werd men gewoonlijk door erfopvolging. Goeie gasten die zich in de gunst van hun patroon hadden gewerkt, mochten ook hopen de zaak van hem te erven.⁴ Een eigen zaak opstarten was niet evident. De immer bloeiende tweedehandsmarkt van kappersmateriaal ten spijt, verdiende een haarkappersgast vaak te weinig om op zelfstandige basis te werken. Dat de *Fédération nationale des ouvriers coiffeurs*, die in 1894 was gesticht, onder meer beter eten eiste voor de haarkappersgasten die bij hun baas inwoonden, en lonen die hen in staat moesten stellen om een zelfstandig leven te leiden, zegt in dat verband al veel. Er was echter nog een groter probleem dat de kappersgasten eind 19e eeuw bezighield: hun lange werkdagen. Haarkappers moesten beschikbaar zijn wanneer de klanten niet werkten. Dat was geen sinecure in een tijdvak waarin de wetgever de werkgevers niet veel in de weg legde als het op de arbeidsdag en -duur aankwam en de vakbonden nog te zwak waren om daar veel aan te doen. Concreet betekende dat voor

Kappers voor hun zaak, 1869 (Huis van Alijn, Gent)

de haarkappersgasten een zevendagenweek, lange werkdagen en vooral zeer late uren. De Franse haarkappersfederatie vroeg direct na haar stichting dan ook de beperking van de arbeidsdag van haar leden tot 8 uur 's avonds in plaats van tot 10 uur. Tot slot vroeg de federatie ook een wekelijkse rustdag en een uur middag-pauze.⁵

Een haar in de boter

De arbeidsduur was duidelijk een grote bekommernis voor de vakbonden in de sector. Met reden trouwens, want zelfs als de haarkappersgasten elke week een halve dag vrij kregen (veelal op een maandag of dinsdag, doorgaans vanaf 3 uur 's middags) dan nog zorgden te weinig rust en de ongezonde arbeidsomstandigheden voor een hoge vroegtijdige mortaliteit: rond 1900 stierf 43,4% van de Parijse haarkappersgasten voor zijn 40e (de gemiddelde levensverwachting van mannen bij onze zuiderburen was in die periode iets meer dan 43 jaar).⁶ Een en ander betekende dat de vermindering van de arbeidsduur hoog op de agenda stond van de

LE JOURNAL DES COIFFEURS

ORGANE MENSUEL DU « CERCLE DES COIFFEURS »

du « Syndicat des Coiffeurs » et de l'Ecole professionnelle de Coiffure de Bruxelles

Rédaction :

17, Rue des Commerçants, BRUXELLES

Direction-Administration : M. Henri BECKER

15, rue Fossé-aux-Loups, Bruxelles

ABONNEMENT : 2 francs

PUBLICITÉ A FORFAIT

Les demandes d'abonnement doivent être adressées à l'Administration.

Notre Journal

Plusieurs fois déjà, quelques personnalités pleines de bonne volonté et d'initiative, ont tenté de créer un organe semblable à celui que nous lançons aujourd'hui. Chaque fois ces tentatives ont échoué — car la Fortune ne sourit pas toujours aux audacieux — parce que les moyens employés étaient insuffisants ou impropres au développement de l'œuvre entreprise qui, au lieu de grandir sans cesse, comme on était en droit de l'espérer aux débuts, ne tardait pas à crouter, laissant une profonde déception et la quasi-certitude qu'il était impossible de créer un organe corporatif pour les coiffeurs belges.

Cependant, la nécessité impérieuse d'avoir une tribune, où les intérêts des coiffeurs seraient défendus avec vigueur, se manifestait sans cesse.

Faut-il rappeler, par exemple, que l'an dernier d'aucuns songèrent à interdire, sans même justifier cette prétention, l'emploi de lotions ou de certains produits indispensables dans les salons de coiffure? Un journal corporatif, semblable à celui que nous présentons aujourd'hui, aurait rendu les plus grands services dans la défense des intérêts des coiffeurs belges.

Cette fois, nous osons croire que le « Journal des Coiffeurs », vivra. Son organisation est absolument différente de celle des journaux antérieurs. Un journaliste professionnel, membre de la Presse quotidienne, a accepté la direction du Comité de rédaction. Le service de la publicité est organisé de telle façon qu'il assurera des ressources pécuniaires suffisantes pour faire face aux dépenses élevées qu'entraîne une publication régulière et intéressante. Enfin, l'élément illustré viendra compléter le texte et ajouter à l'intérêt de toutes les matières traitées dans nos colonnes.

En résumé :

Le « Journal des Coiffeurs », sera une tribune où seront défendus les intérêts professionnels des coiffeurs.

Le « Journal des Coiffeurs », par sa publicité de premier ordre, sera l'intermédiaire entre les parfumeurs et les fabricants d'objets nécessaires à l'exercice de la profession et les coiffeurs.

Le « Journal des Coiffeurs », paraîtra une fois par mois. Il aura un bulletin corporatif complet, signalant toutes les manifestations de l'activité syndicale.

Le « Journal des Coiffeurs », sera illustré.

La Direction et la Rédaction osent espérer que, dans ces conditions, le « Journal des Coiffeurs », obtiendra la faveur de ses lecteurs.

Le Bal annuel des Coiffeurs

Mars, mois détestable pour les vieux, les hypocritiques et les gens d'affaires; mois où Nature nous joue les plus détestables blagues, où la pluie et la neige se combinent avec la poussière pour couvrir régulièrement le pavé d'une boue ignoble, dans laquelle l'infortuné passant patange avec colère et prend des attitudes de pochard, cherchant malgré tout un équilibre impossible; mois où la grêle tambourine sur nos vitres une charge désolante, où la gelée et l'orage donnent simultanément l'illusion de l'été et de l'hiver, mais aussi, mois qui garde la faveur de la jeunesse pour qu'il nous apporte — en même temps que ses capricieuses cabrioles météorologiques — ses folies carnavalesques.

Il y a eu bal partout suivant la coutume. A la Monnaie, au Pôle Nord, dans les salles de fêtes et même dans les caves. On a dansé avec distinction ou autrement, mais on a dansé: ceci est essentiel.

Les coiffeurs bruxellois ont eu leur bal comme toute société belge, imbuée des bonnes traditions. Ce bal a été donné dans les Salons Modernes, et il a été parfait. L'entrain n'y a pas manqué, ni les jolies toilettes non plus; on signalait aussi des désués d'une amusante fantaisie: par contre, les « Vuit-Jennet » étaient rares.

On a valsé suivant toutes les règles de l'art. Les polkas et les mazurkas reposantes ont été reçues avec satisfaction entre un lanciers familial et un quadrille cascadeur. Mais la postérité retiendra que

Fumez la Cigarette YPHANDI

RASOIR DUYVER

à lame flexible et dos mobile

NOUVEAU SYSTÈME BREVETÉ

SEUL DÉPOSITAIRE :

S. HACKELBERG

Réservé exclusivement à Messieurs les Coiffeurs

BRUXELLES

vakbeweging in de sector. Soms – zoals in Avignon – leidde deze strijd tot de oprichting van vakbonden. Ook engageerden de Franse haarkappersbonden zich vanaf begin jaren 1890 voluit in de 1 meimanifestaties die gewoonlijk in het teken stonden van de vermindering van de arbeidsduur in het algemeen en van de acht-urendag in het bijzonder. Nog in Frankrijk steunden zij ook de diverse bewegingen voor de wekelijkse rustdag.⁷

Als het regent in Parijs, dan druppelt het in Brussel: de Belgische (meestal Brusselse) vakbonden van haarkappersgasten engageerden zich, met andere woorden, net zo goed in de strijd voor de vermindering van de arbeidsduur. Wanneer we het over de Belgische vakbonden van haarkappersgasten hebben, valt op dat zij meestal een anoniem of efemeer bestaan kenden. Ze traden enkel op de voorgrond als de strijd voor arbeidsduurvermindering zeer concreet werd.

Van de vakbonden die opgericht werden voor 1900 weten we weinig meer dan dat ze werden opgericht en dat de Association des Ouvriers Coiffeurs de Bruxelles eerst een vakbond was, maar al vlug werd omgevormd tot een mutualiteit omdat veel haarkappersgasten onder druk van de werkgevers niet durfden aansluiten. Als mutualiteit was deze Association de meest continue organisatie van de Brusselse haarkappers. Ze aanvaardde pas in de jaren 1890 patroons als erelid. De mutualiteit was aangesloten bij de neutrale Fédération Libre des Sociétés de Secours Mutuels de Bruxelles et ses Faubourgs en de apothekerscoöperatie Pharmacies Populaires de Bruxelles. Volgens haar eigen historiek die maar tot 1911 gaat, bereikte de mutualiteit in 1911 met 131 leden haar hoogste ledental. De organisatie had een zeker aanzien. Dat wordt onder meer geïllustreerd door het feit dat de Brusselse burgemeester De Mot er begin jaren 1900 erevoorzitter van was. Omdat standvastige vakbonden ontbraken, speelde de mutualiteit aanvankelijk een belangrijke rol in de sector. Zo lagen leden van de organisatie in 1895 bijvoorbeeld aan de basis van de École de Coiffure de Bruxelles (de vakschool) en vertegenwoordigde ze rond 1900 de haarkappersgasten uit de hoofdstad op de nationale congressen van en voor haarkappers (bijvoorbeeld het congres van Antwerpen in 1909 en dat van Doornik één jaar later).⁸ De Chambre syndicale des ouvriers coiffeurs kende haar hoogtepunt in 1906. Dat jaar gaf de vakbond samen met de Cercle des Coiffeurs en de vakschool het blad *Le Journal des Coiffeurs* uit. Hoewel dit blad zeker niet de confrontatie zocht met de hoofdstedelijke werkgevers stond het meinumner ervan toch in het teken van hun plannen om de lonen van hun arbeiders te halveren, nadat het parlement één jaar eerder de wet op de zondagsrust had gestemd. Deze wet was niet absoluut. In enkele sectoren of bedrijvigheden mochten de werkgevers hun arbeiders een halve en soms zelfs een hele dag aan de slag houden.⁹ Ook de sector van de 'haarverzorging' viel onder deze regeling: haarkappersgasten mochten op zondag van 8 uur 's morgens tot maximaal 2 uur 's middags werken.¹⁰ De patroons vonden dat

Voorpagina van *Le Journal des Coiffeurs*, 01/04/1906
(Mundaneum, Bergen, Fonds Musée International de la Presse, Bruxelles)

echter te weinig en halveerden dan maar de (zondags)lonen van hun arbeiders. Voor *Journal des Correspondances*, het blad van de Syndikale Kommissie (SK), was dat de aanleiding om de Brusselse haarkappersgasten ertoe aan te zetten aan te sluiten bij de bond. Concreet moesten zij zich aanmelden bij Deblaer in de Vischverkoopersstraat. In *Journal des Correspondances* hekelde Alphonse Octors de houding van de werkgevers. Hij wees hen erop dat zij hun arbeiders niet compenseerden voor hun overuren op zaterdagen, in de zomermaanden en op feestdagen.¹¹ De *Chambre syndicale des ouvriers coiffeurs* wees dan weer op eerdere beloften om de arbeiders een dag rust per week te gunnen en op het feit dat de bazen nog maar net hun prijzen verhoogd hadden omwille van de hogere kosten en huurprijzen. Leden de arbeiders daar niet net zo goed onder?¹²

Een ledige kast geeft voedsel voor gedachten'¹³

Problemen met de arbeidsduur leidden ook tot de oprichting van de Antwerpen's Coiffeurs Gasten Kring. Deze vereniging wilde vooral werk maken van de beperking van de arbeidsdag. Dagen van 15 tot 17 uur, vaak zelfs zonder onderbreking voor een behoorlijk middagmaal, "*in eene ruimte van enkele vierkante meters groot, met eene eeuwig bezwangerde lucht van alle denkbare reuken, verstoken van alle 'versche lucht' waren niet meer van 'deze tijd'*". De Kring vroeg dan ook dat de arbeidsdag afgesloten zou worden om 8 uur 's avonds. Om deze eis kracht bij te zetten wilde hij een 'nationaal verbond' vormen met Brussel. Dit kwam er echter niet: Brussel stelde te hoge eisen. Zijn aansluiting bij de Antwerpse Federatie van Vakbonden werd dan weer afgewezen: de Kring wilde politiek neutraal blijven. Hij beschikte tot slot wel over een plaatsingsbureau voor zijn werkloze leden¹⁴:

*"Collègues protégez notre ouvrage
Venez tous dans notre société
Travailler avec courage
C'est pour le repos et pour la liberté
Pour secourir nos collègues sans place
Nous devons avoir le bureau de placement
Pour obtenir cette rude tâche
Nous devons nous unir tout simplement."*¹⁵

Veel meer komen we over de Belgische vakbonden van haarkappersgasten voor WO I niet te weten. We weten dus niet of de *Chambre syndicale des ouvriers coiffeurs* te Brussel of de Antwerpen's *Coiffeurs Gasten Kring* met hun eisen succes hadden en of ze de tand des tijds doorstonden. Wij vrezen dat zij in beide gevallen faalden. Het syndicalisme van de coiffeurs stond op zijn zachtst gezegd nog in zijn kinderschoenen terwijl de werkgevers intussen reeds een eigen nationale federatie hadden. De *Fédération nationale des Coiffeurs belges* werd opgericht op 26 maart 1906 om de beroepsbelangen te verdedigen. Concreet betekende dat lokale werk-

ONZE BELANGEN

(MAANDBLAD)

Orgaan van "Antwerpen's Coiffeurs Gasten Kring."

Gesticht op 20 April 1905

Kenspreuk: EENDRACHT MAAKT MACHT.

Zetel: Lokaal "DEN ANKER,, Klein Markt, 6

ABONNEMENTSPRIJS:
ÉÉN FRANK PER JAAR.

Alle stukken vrachtvrij te zenden aan den opstelraad
6, KLEIN MARKT, 6. - ANTWERPEN.
voór den 10^{den} op elke maand

AANKONDIGINGEN
VOLGENS OVEREENKOMST

Titelvoerende leden

Onder-Eerevoorzitterschap: Mr F. Pagis
Eerlid: J. De Molder
Beschermend lid: J. Poisson
Stichters des Krings: Jos. Peeters, M. Sutherland
Voorzitters: L. Dubois, A. De Vlieger
Schrijvers: A. Crabbe, L. Gubels
Schatbewaarders: G.V. De Roye, M. Sutherland.
Plaatsbezorger: Jos. Peeters
Raadsleden: L. Fleuss, L. Bruynseels, H. Harris, G. De Raeymaeckers, Fr. Wouters.

Aan de Coiffeurgasten

VAN ANTWERPEN

onze maatschappelijke instelling te versterken.

Ook reken ik erop, dat, aangemoedigd door de nieuwe leden spoedig de dag aanbreken zal der stichting van eenen Onderlingen bijstand. Maar voor dit doel te bereiken, moeten wij elks ondersteuning hebben, zonder onderscheid van politieke opvatting, wat ook nog een groot punt van ons doel is.

Aan allen op voorhand: "DANK".

L. D.

établir une caisse de secours mutuel mais pour atteindre ce but il nous faut le soutien de tous sans distinction de parti ce qui est des bienfaits de notre constitution et je dis d'avance à tous: Merci.

L. D.

Stielgenooten, behartigt uwe belangen!

Jaarverslag

Op het einde der maand Maart 1905 ontmoetten zich twee coiffeurs-gasten M. J. Peeters en Mr M. Sutherland, en besloten onder hun beiden moeite te doen een Coiffeurgastening tot stand te brengen. Zij wendden zich tot eenige hunner vrienden, legden hun het voorstel voor ogen en beleden eene vergadering op 12 April

Wanneer ons 150e lid?

Aux Ouvriers Coiffeurs d'Anvers

C'est donc aujourd'hui que "l'Antwerpen's Coiffeurs Gasten Kring" fête sa centième

Voorpagina van *Onze Belangen*, het blad van de Antwerpse Haarkappersgasten, april 1906
(Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, Antwerpen)

geversorganisaties stichten, het probleem van de opleiding onderzoeken en oplossen, een coöperatie in het leven roepen om gemeenschappelijk materiaal aan te kopen, een mutualiteit oprichten, een arbitragebureau uit de grond stampen om onderlinge geschillen uit te klaren en tot slot ook vakscholen stichten.¹⁶

Zondag, rustdag

De haarkappersgasten moesten nog wachten tot na WO I voor zij eveneens een nationale centrale konden oprichten. De aanzet daartoe kwam wellicht van het Syndicat des Coiffeurs van Brussel dat in juni 1918 werd opgericht, op 31 december 1918 165 leden telde en precies één jaar later 310. Drie maanden eerder had dit syndicaat nog 370 leden, zijn hoogste ledental ooit.¹⁷ Op 16 maart 1919 vergaderden het Syndicat des Coiffeurs van Brussel en zusterorganisaties uit Gent, Luik, Leuven, Charleroi, Antwerpen en Namen een eerste maal over de oprichting van een nati-

onale vakorganisatie. Deze zou werk maken van een vast loon, aangevuld met een premie van 10% van de inkomsten en ‘de afschaffing der bus’ (het drinkgeld) én een poging doen om de zondagsrust te realiseren.¹⁸ Eén jaar later was de stichting van het Syndicat national des ouvriers et ouvrières de la coiffure de Belgique (SNOCB) een feit. Op 7 maart 1920 besloot het SNOCB aan te sluiten bij de SK om zo zijn eisen kracht bij te zetten. Hierna werd het eisenpakket verfijnd. Naast een uurloon van tenminste 2 frank 50 en de afschaffing van het drinkgeld ging het ook om de 48 urenweek.¹⁹ Dat laatste impliceerde de zondagsrust voor de haarkappers en de 8 uredag. Anders dan de voorlopers voor WO I ging het SNOCB voluit voor het socialisme. De aansluiting bij de SK en bij de Fédération internationale de la coiffure getuigen dat. Het SNOCB nam het Charter van Quaregnon aan als ideologisch richtsnoer, richtte een nationale werkloosheidskas op en gaf met het wel heel toepasselijke *Le Petit Figaro* vanaf januari 1921 een eigen (maand)blad uit.²⁰ In het Brusselse boekten het SNOCB en het Syndicat des Coiffeurs van Brussel vrij snel veel succes. Op 30 december 1920 verkregen de kappersgasten in de Brusselse agglomeratie immers de volledige zondagsrust.²¹ Onmiddellijk had het SNOCB een nieuw doel: *“Notre cause ne peut rester stérile; il faut en arriver à étendre cette amélioration à tout le pays.”*²²

Vakbonden komen, vakbonden gaan, alleen de AC blijft bestaan

Dàt die veralgemening er gekomen is, is een feit, wanneer ze er precies gekomen is, is vooral nog de vraag. Verder onderzoek moet dit uitwijzen. Wat we wel weten, is dat de realisatie van de zondagsrust voor de Brusselse kappersgasten meteen het einde van het zichtbare bestaan van de vakbonden van coiffeurs inluidde. In feite is dat een spijtige zaak. De periode die onmiddellijk op voornoemde realisatie volgde, stond immers bol van transformaties in de sector, die – in Frankrijk – het aanzicht van het syndicalisme van de haarkappersgasten ingrijpend wijzigden. We hebben het dan vooral over de vervrouwelijking van het klantenbestand en de aandacht voor lichaamsverzorging in bredere lagen van de bevolking die zorgden voor een expansie van het beroep.

Voor de vrouwen kwam na WO I het korte haar in de mode²³, een overblijfsel van tijdens de oorlog, toen veel Amerikaanse verpleegsters en kokkinnen (die het Amerikaanse leger waren gevolgd) er een korte snit op nahielden om de luizen de pas af te snijden. Na deze Jeanne d’Arc-look kreeg de coiffure voor dames ook een impuls door de elektrische krul- en droogtoestellen die hun intrede deden in de kapsalons.²⁴ In Frankrijk bijvoorbeeld werkten in 1911 60.709 arbeiders en werkgevers in de sector, in 1931 99.360, in 1942 170.000. De nieuwe plaatsen werden vooral door vrouwen ingenomen: tussen 1896 en 1946 steeg het aandeel van de vrouwen binnen die beroepsgroep van 10 tot 54%.²⁵ Vanzelfsprekend namen zij het vrouwelijke cliënteel voor hun rekening; door de nieuwe technologieën en modes werd dat het best betaalde marktsegment. Dit is allicht een van de redenen waarom de Franse coiffeuses niet echt geneigd waren om bij de bestaande syndicaten

aan te sluiten. Die werden immers gedomineerd door de mannen die door de band genomen vrede moesten nemen met lagere lonen en slechtere arbeidsomstandigheden, wat met zich bracht dat zij een andere houding aannamen tegenover de bazen dan de vrouwen. De arbeidsverhoudingen van de mannen waren in het interbellum conflictueus van aard, terwijl de vrouwen zich eerder vereenzelvigden met hun beroep. Dit resulteerde in een groter geloof in de sociale mobiliteit in het beroep, en bijgevolg in de kans ooit een eigen salon te kunnen openen.²⁶ Of dit ook voor België opgaat, is – vooralsnog – een onbeantwoorde vraag omdat we niet of nauwelijks weten hoe het de haarkappersvakbonden na 1921 verging. We weten wel dat het SNOCB niet uitgroeide tot een sterke centrale (wat erop zou kunnen wijzen dat hij er niet in geslaagd is om de vrouwen voor zijn zaak te – willen – winnen). Daardoor besloot het Nationaal Comité van de SK op 26 mei 1930 dat het geen zin meer had om nog langer een zelfstandige vakorganisatie van haarkappers te behouden. Voor hen was er nog maar één plaats: de gemengde vakken, die al sedert begin jaren 1920 deel uitmaakten van de Algemeene Centrale van Bouw-, Ameublementwerkers en Gemengde Vakken van België (AC). De haarkappers van Brussel en Antwerpen hebben daar overigens niet echt op gewacht. Zij waren al voor 1930 bij deze centrale aangesloten.²⁷

‘Een’ in plaats van ‘dé’ syndicale geschiedenis van de Belgische haarkappers illustreert dat wij met deze bijdrage hooguit een aanzet willen geven tot de studie van de vakbeweging van de haarkappers in het bijzonder en van de talloze kleine(re) vakbonden, die ofwel een anoniem ofwel een efemeer bestaan hebben gekend in de syndicale geschiedenis, meer in het algemeen. Nochtans hebben deze bonden net zo goed hun belang voor die geschiedenis. Ze mogen dan al van het syndicale toneel verdwenen zijn, toch hebben ze de (huidige) vakbeweging hun syndicale tradities en strategieën aangereikt door op te gaan in grotere vakcentrales zoals de AC. Voor deze kleine studie beperkten wij ons dan ook tot de schaarse bronnen die wij in het kader van ons onderzoek naar de AC vonden. Doorgedreven onderzoek kan ons inziens alleen maar leiden tot het opborrelen van meer bronnen en een beter inzicht in het syndicalisme van de coiffeurs in de voorbije twee eeuwen. Onze studie is dan ook niet meer dan een aanzet tot zo’n diepgravend onderzoek.

L. PEIREN, *Wij zijn de AC. 100 jaar Algemene Centrale. 200 jaar syndicale geschiedenis*, Brussel/Gent: AC/Amsab-ISG/Tijdsbeeld & Pièce Montée, 2008, 192 p.

Bestellen: [E] orders@amsab.be of [T] 09 224 00 79
Prijs: € 20

BIJLAGE:Lijst van vakorganisaties van haarkappersgasten die in de periode 1880–1930 opgericht werden²⁸:

Datum van oprichting	Plaats van oprichting	Naam van de organisatie	Type organisatie	Opmerkingen
September 1886	Brussel	Syndicat ²⁹	Vakbond	
Eind 1886	Brussel	Association des ouvriers coiffeurs de Bruxelles ³⁰	Mutualiteit	De Association volgde snel bovenstaande bond op toen de patroons de leden ervan onder druk zetten om er niet bij aan te sluiten.
Mei 1896	Brussel	Vakbond van haarkappersgasten en pruikenmakers ³¹	Vakbond	Deze bond ontstond na een toespraak van Désiré Vandendorpe en Alphonse Octors, toenmalige kopstukken van de socialistische vakbeweging in Brussel. ³²
1904	Brussel	Chambre syndicale des ouvriers coiffeurs	Vakbond	Deze bond voorzag een vergoeding in geval van onvrijwillige werkloosheid en wilde de opleiding regelen, trad op als gratis arbeiders en had tot slot ook oog voor de materiële en morele situatie van de haarkappersgasten. ³³
20 april 1905	Antwerpen	Antwerpen's Coiffeurs Gasten Kring ³⁴	Vakbond	Deze organisatie had een tweetalig tijdschrift.
Juni 1918	Brussel	Syndicat des Coiffeurs	Vakbond	Deze bond sloot begin 1919 aan bij de Union des Syndicats de Bruxelles. ³⁵
7 maart 1920	Brussel	Syndicat national des ouvriers et ouvrières de la coiffure de Belgique	Vakcentrale	Deze centrale werd opgericht door het Syndicat des Coiffeurs van Brussel en de – voorlopig – onbekende vakbonden uit Antwerpen, Leuven, Luik en Gent. Syndicaten uit Charleroi en Namen beloofden zich te schikken naar de congresbesluiten. ³⁶

- (1) *Statistique de la Belgique. Population. Recensement Général du 31 Décembre 1920*, Publié par le Ministre de l'Intérieur et de l'Hygiène, Tome III, Brussel: Weissenbruch, 1926, p. 256.
- (2) P. GERBOD, Les coiffeurs en France (1890–1950). In: *Le Mouvement Social*, (janvier-mars 1981)114, p. 73-74.
- (3) S. ZDATNY, Fashion and Class Struggle: The Case of Coiffure. In: *Social History*, 18(January 1993)1, p. 53-54.
- (4) P. GERBOD, Les coiffeurs en France [...], p. 74.
- (5) S. ZDATNY, Fashion and Class Struggle [...], p. 54.
- (6) R. BECK, "C'est dimanche qu'ils nous faut". Les mouvements sociaux en faveur du repos dominical et hebdomadaire en France avant 1906. In: *Le Mouvement Social*, (juillet-septembre 1998)184, p. 28.
- (7) Zie daarvoor meer in het bijzonder R. BECK, "C'est dimanche qu'ils nous faut" [...], p. 23-52.
- (8) Voor al deze details zie 1886-1911. *Association des Ouvriers Coiffeurs de Bruxelles (Secours Mutuels)* [...], p. 35.
- (9) Zie daarvoor in het bijzonder H. WILLEMS, De lijdensweg van een rustdag: de wet op de zondagsrust (1905). In: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, XXXII(2002)1-2, p. 73-118.
- (10) La Loi sur de Repos du Dimanche. In: *Le Journal des Coiffeurs*, 01/05/1906, n° 2, p. 2.
- (11) A. OCTORS, Les Barbiers. In: *Journal des Correspondances*, 4(juillet 1906)1, p. 10.
- (12) Lettre ouverte à MM. les Patrons-Coiffeurs. In: *Le Journal des Coiffeurs*, 01/05/1906, n° 2, p. 2.
- (13) Citaat uit *Onze Belangen*, 1(april 1906)1, p. 3.
- (14) Jaarverslag. In: *Onze Belangen*, 1(april 1906)1, p. 2.
- (15) Le repos de l'ouvrier coiffeur. In: *Onze Belangen*, 1(april 1906)1, p. 3.
- (16) Fédération nationale des Coiffeurs belges. In: *Le Journal des Coiffeurs*, 01/05/1906, n° 2, p. 3.
- (17) Rapport sur l'Activité générale de l'Union des Syndicats de Bruxelles depuis sa constitution (janvier 1919) au 31 décembre 1920. In: *L'Action Syndicale*, 12(mars-avril 1921)3-4, p. 42-43.
- (18) De Kappersgasten. In: *De Belgische Vakbeweging*, 31/05/1919, nr. 3, p. 29.
- (19) De Kongressen. In: *De Belgische Vakbeweging*, 08/05/1920, nr. 10, p. 80.
- (20) Fédération nationale des ouvriers et ouvrières de la coiffure de Belgique, Statuts. In: *Le Petit Figaro*, 1(janvier 1921)1, p. 2.
- (21) A. BRUXELLES, Coiffeurs. In: *L'Action Syndicale*, 12(janvier 1921)1, p. 2-4; Repos dominical. In: *Le Petit Figaro*, 1(janvier 1921)1, p. 1-2.
- (22) H. MATHIEU, Rapport annuel du Secrétaire. In: *Le Petit Figaro*, 1(janvier 1921)1, p. 1.
- (23) P. GERBOD, Les coiffeurs en France [...], p. 72.
- (24) Voor deze evoluties zie S. ZDATNY, Fashion and Class Struggle [...], p. 57-60.
- (25) P. GERBOD, Les coiffeurs en France [...], p. 72-73.
- (26) S. ZDATNY, Fashion and Class Struggle [...], p. 57 en 71.
- (27) F.P. ADRIAENSSENS, *De syndikale geschiedenis van de Algemene Centrale van Brussel-Halle-Vilvoorde-Liedekerke*, Heule: UGA, 1970, p. 49.
- (28) Deze lijst bevat alleen organisaties die we in de loop van ons onderzoek naar de AC tegenkwamen.
- (29) 1886-1911. *Association des Ouvriers Coiffeurs de Bruxelles (Secours Mutuels). Historique édité à l'occasion du XXVe anniversaire de sa fondation. Compte-rendu des solennités*, Bruxelles: Imprimerie des Institutions de Prévoyance A. Wormhout, 1911, p. 5.
- (30) 1886-1911. *Association des Ouvriers Coiffeurs de Bruxelles (Secours Mutuels)* [...], p. 6.
- (31) Un nouveau syndicat. In: *Le Peuple*, 06/05/1896, p. 1.
- (32) Octors werd twee jaar later zelfs de eerste secretaris van de Syndikale Kommissie van de Belgische Werkliedenpartij, de voorloper van het Algemeen Belgisch Vakverbond.
- (33) Lettre ouverte à MM. les Patrons-Coiffeurs. In: *Le Journal des Coiffeurs*, 01/05/1906, n° 2, p. 2.
- (34) Jaarverslag. In: *Onze Belangen*, 1(april 1906)1, p. 1.
- (35) Nouvelles Affiliations. In: *L'Action Syndicale*, 12(mars-avril 1919)3-4, p. 42.
- (36) De Kongressen. In: *De Belgische Vakbeweging*, 08/05/1920, nr. 10, p. 80.